AI och Palmemordet

Björn Lundsten, Softwerk
SeniorNet Växjö, 18 november 2026

Bilderna från föreläsningen, med ungefär det jag sa till varje bild.

BILD 1

Välkomna! Det här är en utökad version av föreläsningen jag höll för SeniorNet Växjö den 18 november 2026. Under varje bild har jag skrivit ungefär det jag sa.

Föreläsningen handlar om AI, och om hur vi på Softwerk använder AI för att hitta nya ledtrådar i några av de mest komplicerade utredningar som finns, bland annat Palmeutredningen. Men innan vi kommer dit vill jag att ni träffar någon.

BILD 2

Jag heter Björn Lundsten och är VD för Softwerk här i Växjö. Vi är ungefär 30 utvecklare och AI-specialister.

Jag bor i Skäggalösa, och om jag får bestämma själv är jag hellre ute i skogen med en motorsåg än framför en skärm.

I den här föreläsningen är jag den vuxna i rummet. Strax får ni träffa barnet.

BILD 3

Det här är Emil.

Ni känner kanske till en annan Emil, den från Lönneberga. Den här Emil har inte snickrat en enda trägubbe. Han har läst. Väldigt mycket.

Emil är det jag kallar AI i den här föreläsningen. Varje gång ni hör ordet AI kan ni tänka på honom. Och precis som alla barn är han både fantastisk och lite besvärlig.

BILD 4

Emil har läst mer än någon människa någonsin skulle hinna läsa på hundra liv: böcker, tidningar, uppslagsverk, rapporter, hela internet.

Han kan svara på nästan vad som helst, på nästan vilket språk som helst, på några sekunder. Han skriver dikter, förklarar skatteregler och översätter ryska. Ganska imponerande för en liten kille.

BILD 5

Men det finns en hake. Emil har aldrig varit ute.

Han vet allt som har skrivits om regn, men han har aldrig blivit blöt. Han har läst tusen recensioner av kaffe, men aldrig druckit en kopp. Han vet hur man cyklar, i teorin.

Han har enorm kunskap, men ingen erfarenhet. Och det märks.

BILD 6

Om ni bara ska komma ihåg en enda mening från föreläsningen, så är det den här: Emil är superintelligent men aningslös.

Han är inte dum. Han har bara ingen aning om det han inte vet. Han anar inte sammanhanget, inte konsekvenserna, och inte ens när han själv har fel. Den meningen kommer tillbaka flera gånger.

BILD 7

Emil vill så gärna vara till lags. Fråga honom något han inte vet, och han säger nästan aldrig ”det vet jag inte”. Han hittar på, med ett strålande självförtroende.

Svaret om Gustav Vasa låter ju väldigt övertygande, med årtal, plats och till och med en fika. Men osthyveln uppfanns av norrmannen Thor Bjørklund, som fick patent 1925.

Det här kallas att AI:n ”hallucinerar”. Emil ljuger inte, han tror själv på det han säger. Och det är just därför någon alltid måste kolla.

BILD 8

Emil tar dessutom allt bokstavligt. Säg ”städa ditt rum!” så blir rummet städat. Tekniskt sett. Allt ligger under sängen. Uppdraget är utfört.

Det är faktiskt viktigt: Emil gör exakt det man ber om, inte det man menar. Därför spelar det så stor roll hur man ger honom uppdrag. Tydligt, steg för steg, och gärna med en förklaring av vad man egentligen vill uppnå.

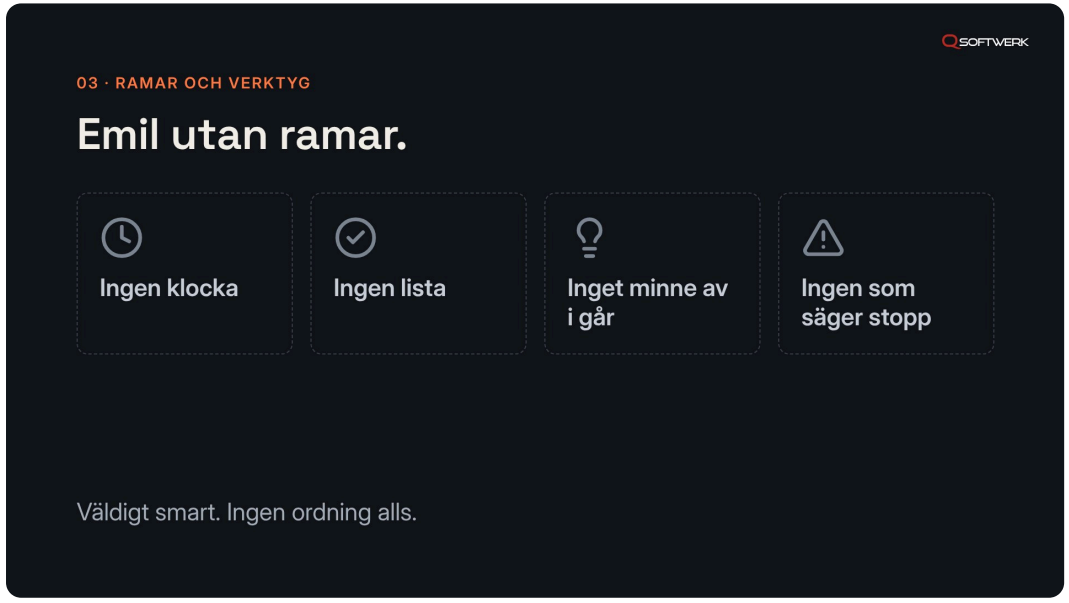

BILD 9

Om man släpper Emil fri utan något runt omkring honom blir det ungefär så här.

Han har ingen klocka, så han vet inte vilken dag det är. Han har ingen lista, så han vet inte när han är klar. Han minns inte vad ni pratade om i går, utan varje samtal börjar från noll. Och det finns ingen som säger stopp.

Väldigt smart unge. Men ingen ordning alls.

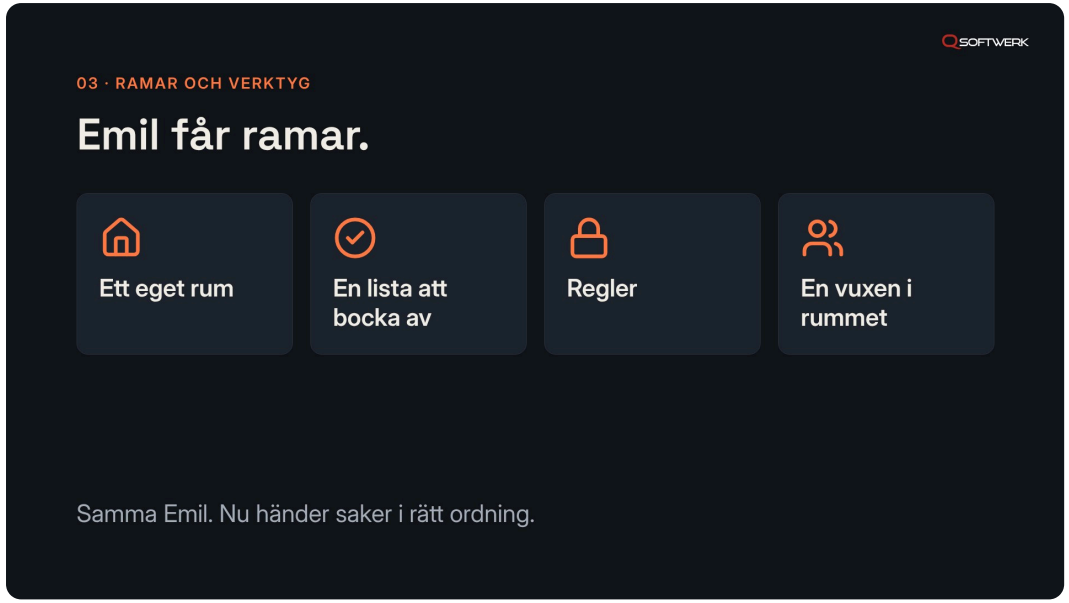

BILD 10

Så vad gör man? Samma sak som med alla barn: man ger honom ramar.

Ett eget rum att jobba i, där han inte kan ställa till det någon annanstans. En lista att bocka av, så han vet vad som ska göras och när han är klar. Regler för vad han får och inte får göra. Och en vuxen som tittar till honom då och då.

Inom branschen kallas det här ibland för en ”harness”, ungefär en sele. Det fina är att det är exakt samma Emil. Han har inte blivit smartare, men nu händer saker i rätt ordning.

BILD 11

Sedan ger vi Emil verktyg. Utan verktyg kan han bara prata. Med verktyg kan han göra saker.

Han får söka efter information, fråga någon och använda olika program. Och viktigast av allt: han får en nyckel till arkivet.

En viktig poäng är att Emil bara får de verktyg vi ger honom. Precis som man inte ger en sjuåring bilnycklarna.

BILD 12

Nyckeln till arkivet är nog det viktigaste verktyget av alla.

När Emil får en viktig fråga ska han inte svara ur minnet. Då vet vi ju vad som kan hända (kommer ni ihåg osthyveln?). I stället springer han till arkivet, hämtar rätt pärm och svarar med pärmen i handen. Det fina är att vi då också kan se var han har fått det ifrån, och kolla själva.

Utan arkivet gissar Emil. Med arkivet kollar han. Det är hela skillnaden.

BILD 13

Nu ska vi se hur det här fungerar på riktigt. Det här är bylådan i Skäggalösa.

I den ligger byns gamla handlingar från 1782 till 1863: skiften, kontrakt och räkningar. Allt är skrivet för hand, i en handstil som väldigt få i dag kan läsa. Lådan har legat där i alla år, och få har kunnat öppna den och förstå vad som står.

BILD 14

Så här ser det ut i lådan. Hur många kan läsa det här flytande?

Det här är nummer 10, ett protokoll från när lantmätaren kom till Skäggalösa den 14 april 1856. Jag tog hundratals mobilfoton av sidorna i lådan. Sedan fick Emil uppdraget: läs allt, skriv av det ord för ord och förklara vad det betyder för gårdarna i dag.

BILD 15

Men Emil är ju en dator. Så han fick en idé.

BILD 16

Han kopierade sig själv.

Nu är de tre. Exakt likadana, lika smarta och lika aningslösa. Var och en tar sin tredjedel av fotona, och då går det tre gånger så fort. Men varför stanna vid tre?

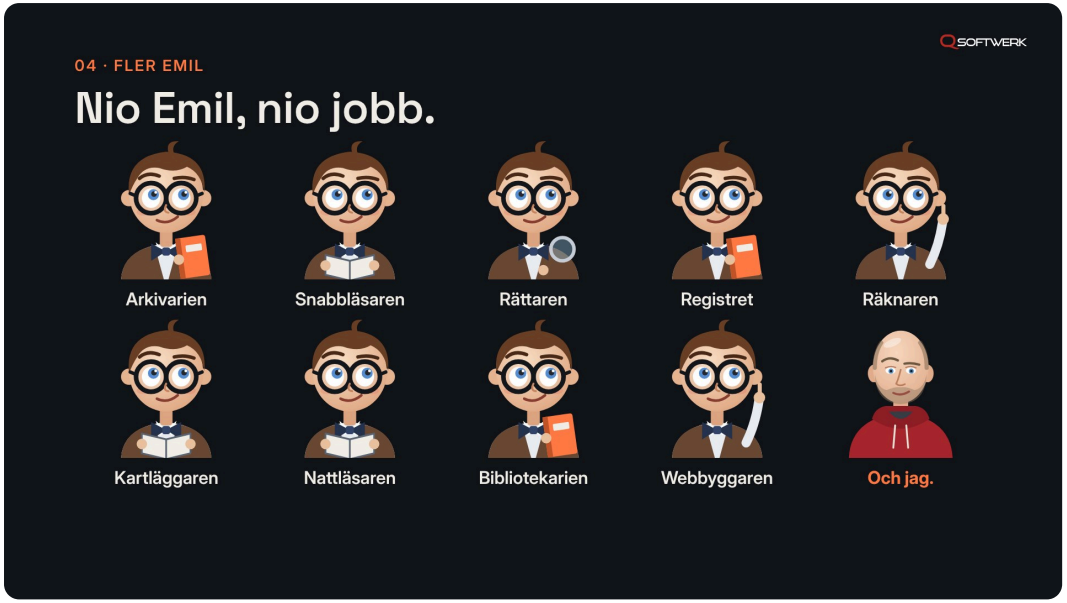

BILD 17

Sedan blev de nio. Det här är exakt de Emil jag hade i bylådeprojektet.

Arkivarien vänder fotona rätt utan att röra originalen, och sätter ett sigill på varje bild så att man alltid ser att den är oförändrad. Snabbläsaren gör ett första försök att läsa handstilen. Han är snabb men slarvig och skriver Jan när det står Jon, eller 1785 när det står 1783. Rättaren går igenom varje rad mot bilden. Regeln är att bilden alltid vinner över utkastet, och det han är osäker på märker han med ett frågetecken. Registret samlar alla personer och gårdar, även när samma namn stavas Jon, Jön, John och Joen. Räknaren kollar att räkningarna går ihop och räknar om riksdaler till dagens kronor.

Kartläggaren lägger de gamla kartorna rätt ovanpå dagens. Nattläsaren läser Lantmäteriets akter medan jag sover. Bibliotekarien sorterar allt i en kunskapsbank som man kan ställa frågor till. Och Webbyggaren bygger webbsidan, men han får aldrig publicera förrän jag har sett den.

Och så jag. Den vuxna i rummet.

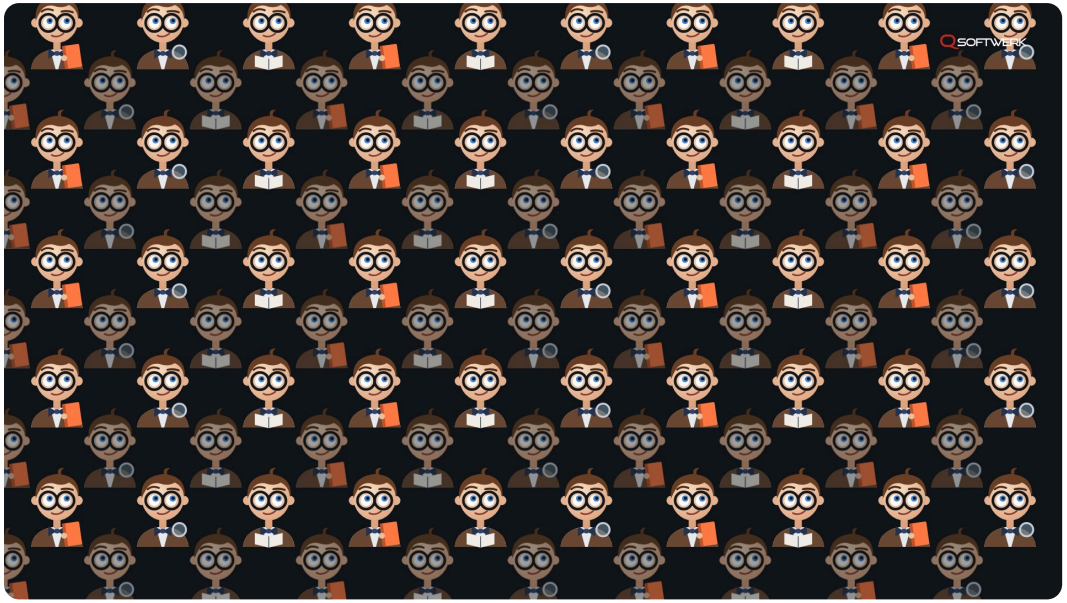

BILD 18

Hundra Emil. Samtidigt.

Alla läser, letar, jämför och kollar varandra. Det som skulle ta en människa ett helt yrkesliv tar dem en eftermiddag.

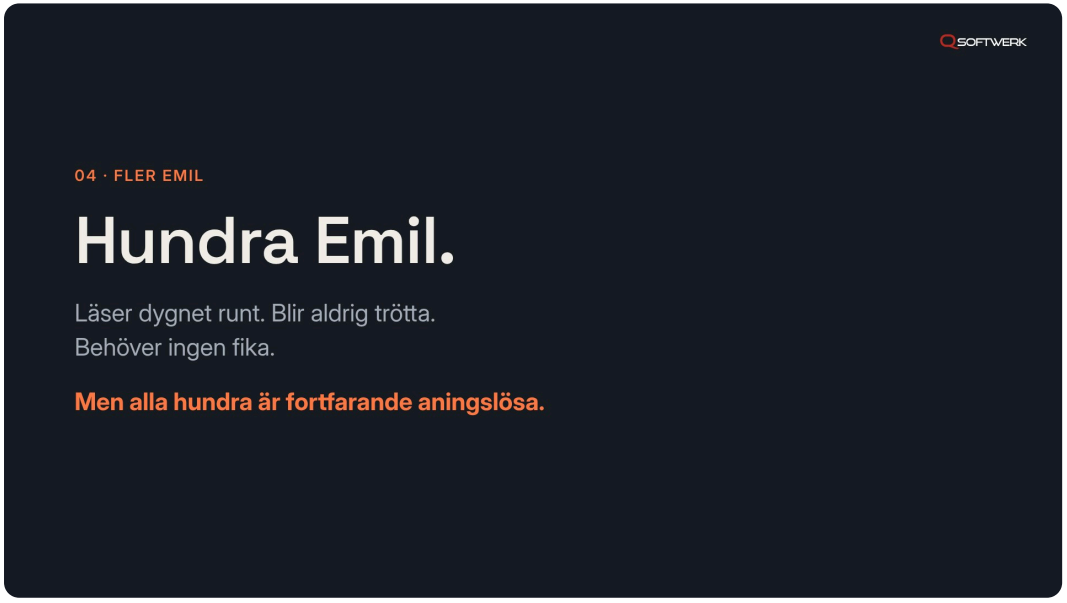

BILD 19

Hundra Emil som läser dygnet runt, aldrig blir trötta, aldrig klagar och aldrig behöver fika.

Men kom ihåg: de är fortfarande aningslösa. Alla hundra. Hundra Emil kan hitta på hundra saker på en gång. Någon måste fortfarande kolla läxan, och det är där vi människor kommer in.

BILD 20

Nu ska jag erkänna en sak.

I bylådeprojektet lät jag sex Emil arbeta samtidigt. Det lät ju effektivt. Men varje kopia fick med sig hela minnet av allt vi hade pratat om, och alla tittade på stora bilder samtidigt. Det kostar. Veckans krafter tog slut på några minuter.

Så läxan blev: fler Emil är inte alltid bättre. Även här behövs en vuxen som bestämmer hur många som får jobba, och när.

BILD 21

Vad blev det då av allt det här? Hundratals mobilfoton blev en hel by.

Handstilen från 1800-talet blev läsbar text, ord för ord. Gamla riksdaler räknades om till dagens pengar, så man förstår vad en ko eller en åker faktiskt kostade. Och de gamla kartorna från 1807 och 1856 lades ovanpå dagens karta, så man ser exakt var gränserna gick.

En sak som jag tycker är riktigt fin är att Emil inte bara läser. Han räknar efter också. När raderna i en gammal räkning går ihop till skrivarens egen summa längst ner vet vi att siffrorna är rätt lästa. Skrivaren från 1800-talet blir kontrollant åt oss.

BILD 22

Det här är det häftigaste, tycker jag. Nästan varje fastighet i byn i dag kan följas tillbaka till sin lott från skiftet 1856.

Man kan ställa frågor till arkivet på vanlig svenska och få svar med sidhänvisning. Fråga till exempel vad som hände med Skäggalösa 4:6, så svarar arkivet att änkan Sigrid Nilsdotter fick södra lotten 1864, och att det står på sidan 24 i akten. Man behöver inte lita på Emil, utan kan slå upp sidan själv.

Bara ur en enda akt på 24 sidor fick vi ut ungefär 220 sådana uppgifter, och varenda en pekar på rätt sida.

BILD 23

Men Emil är fortfarande Emil. Här är mitt favoritexempel.

Hjälpredan som letar efter namn hittade gården Persgård i en handling från 1864. Jättebra, tänkte jag. Men ordet stod inte alls i 1800-talstexten. Det stod på Emils egen lapp i marginalen. På samma sätt hittade den ”Ca” överallt, men det var hans egna rubriker. Han läste alltså sina egna anteckningar som om de vore källan.

Kommer ni ihåg rummet som städades genom att allt hamnade under sängen? Superintelligent men aningslös. Därför behöver en människa fortfarande läsa efter.

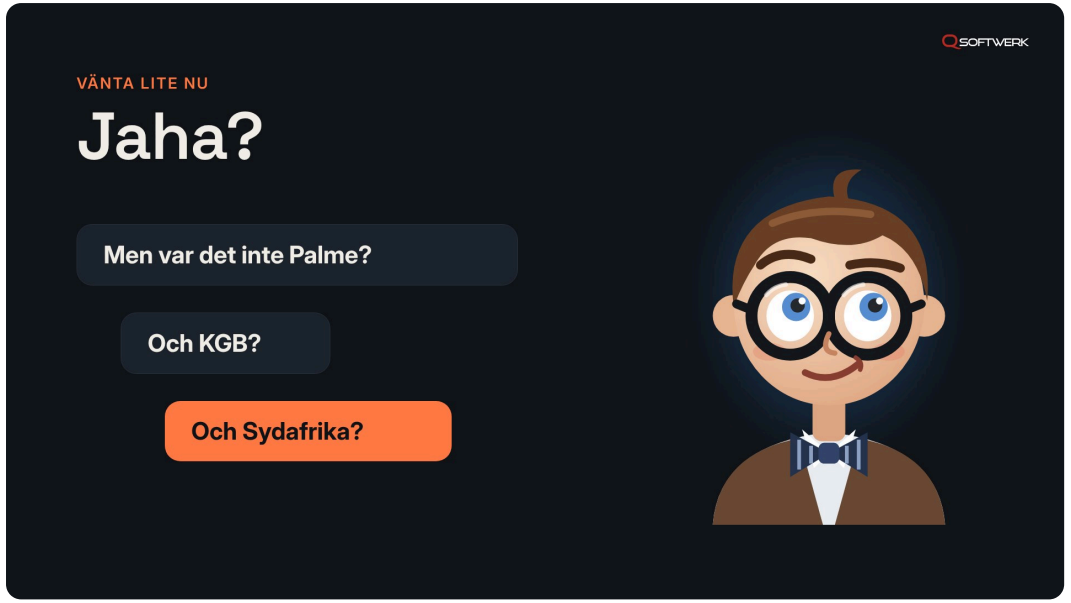

BILD 24

Jaha? Jag har pratat i en halvtimme om en låda i Skäggalösa och en pojke som heter Emil. Men var det inte Palme vi skulle prata om? Och KGB? Och Sydafrika?

Jo. Palmeutredningen, KGB-arkiven och apartheid-rättegångarna i Sydafrika är alla stora arkiv där vi använder Emil. Nu när ni vet hur Emil fungerar, och vad han är bra och dålig på, kan vi ta oss an det största av dem. Samma Emil, samma ramar, samma vuxen i rummet. Bara väldigt mycket mer papper.

BILD 25

Nu till det stora. Det här gjorde vi tillsammans med Spår, Anton Bergs och Martin Johnsons podd, som bland annat bidrog till att Kaj Linna släpptes. Vi hade redan byggt en prototyp på KGB-arkiv åt dem, och sedan kom Palmeutredningen. Spår har till och med gjort ett eget avsnitt om det: ”Spårs AI-robot”.

Olof Palme mördades på Sveavägen i Stockholm i februari 1986. Utredningen lades ner 2020, men frågorna finns kvar.

Vi fick tillgång till ungefär 3 700 digitaliserade PDF-filer, där en fil kan vara 10 sidor och en annan 400. Bylådan hade några hundra sidor. Det här är tiotusentals.

BILD 26

Så här ser det ut: en handskriven berättelse, ett ifyllt polisformulär där delar är maskerade, ett maskinskrivet brev som någon har fotograferat lite snett, en handritad skiss och svartvita foton från Sveavägen vid biografen Grand.

Allt det här, gånger tusentals sidor. Och allt ska Emil läsa.

BILD 27

Det första problemet var inte tekniskt. Det var att materialet är känsligt. Man kan inte bara ladda upp hela Palmeutredningen till ChatGPT och ställa frågor.

Så vi gjorde tvärtom. I stället för att skicka arkivet till Emil fick Emil flytta in hos arkivet: en mindre Emil som kör på en egen dator i vårt hus. Inte den största och smartaste Emil som finns, men en som aldrig lämnar rummet.

(För den tekniskt intresserade: öppna AI-modeller på några miljarder parametrar, som ryms på ett vanligt grafikkort.)

BILD 28

Så, Emil har flyttat in. Nu ska han bara läsa allt. Det borde väl vara enkelt?

Nej.

Det är för mycket variation: handskrivet, maskinskrivet, foton, kartor och tabeller, allt blandat på samma sida. De flesta Emil har dessutom mest läst engelska och snubblar på svenska. Och vår Emil var en mindre modell. Vi fick lösa det problem för problem.

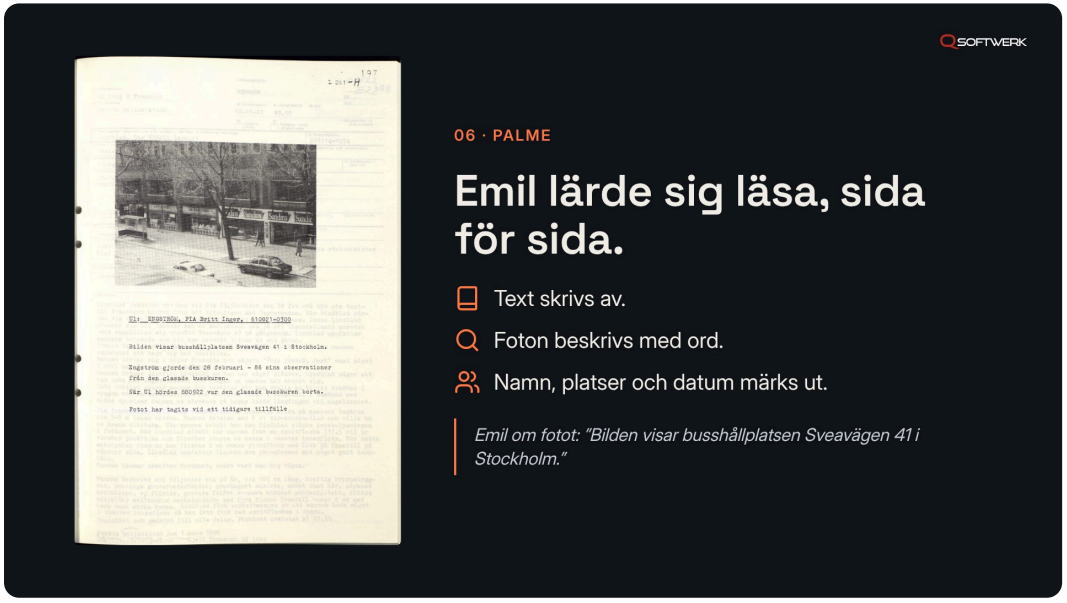

BILD 29

Emil fick lära sig läsa, sida för sida. Först letar han upp vad som finns på sidan: här är ett foto, här är ett stycke text, här är ett sidnummer.

Sedan gör han olika saker med olika delar. Texten skrivs av. Fotot beskrivs med ord, så att man kan söka efter det. Och namn, platser och datum märks ut. Det här är ett riktigt exempel, där Emil har tittat på fotot och skrivit: ”Bilden visar busshållplatsen Sveavägen 41 i Stockholm.”

När det var gjort för alla 3 700 filer hade vi för första gången hela Palmeutredningen som ett sökbart bibliotek.

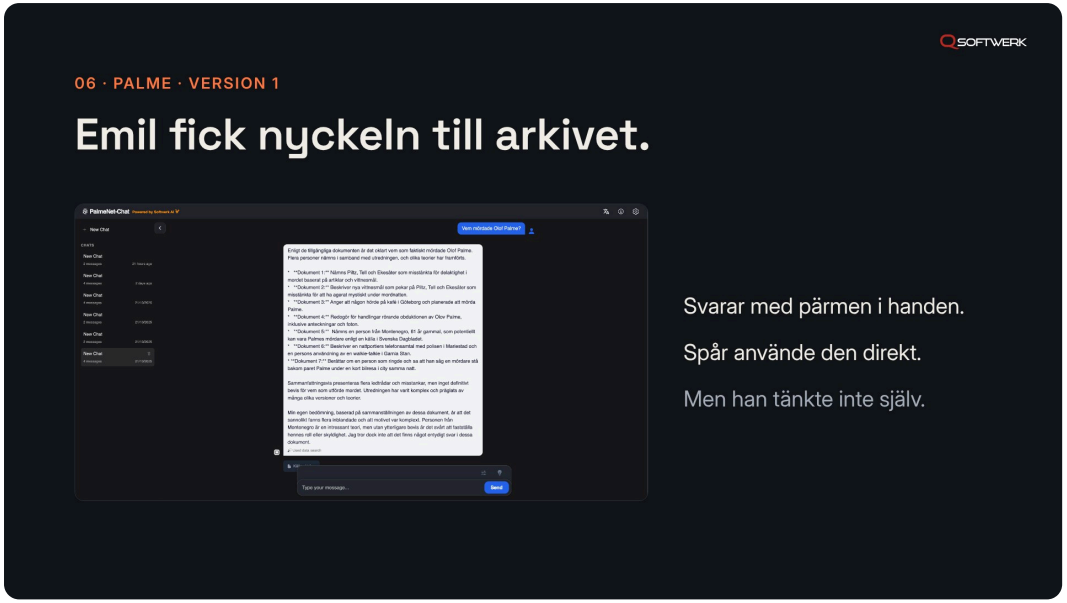

BILD 30

Version 1 var precis det vi pratade om tidigare: Emil fick nyckeln till arkivet. Ställ en fråga, så springer han till rätt pärm och svarar med källorna, dokument för dokument. Spår började använda den direkt, och den blev ett jättebra sökverktyg.

Men den lilla Emil som bor hos arkivet orkar inte hålla så mycket i huvudet samtidigt, och han resonerar inte själv. Han hittar det man frågar efter, men kommer inte på några egna idéer. Perfekt om man vet vad man letar efter. Men vi ville ju hitta det som ingen visste att man skulle leta efter.

BILD 31

I version 2 gjorde vi som i bylådan: Emil kopierade sig själv och fick olika jobb. Den här gången byggde vi en hel nyhetsredaktion. Det gjorde vi över jul tillsammans med ML6, i en säker molnmiljö med större och smartare Emil. Själva arkivet och avskrifterna ligger fortfarande kvar hos oss.

Utredningsledaren fördelar jobbet. Researchteamen gräver i varsitt spår. Sökaren springer fram och tillbaka till arkivet. Och så Kritikern, min favorit, vars enda jobb är att säga emot alla de andra.

Tillsammans tar de fram egna teorier, och sedan försöker de både bevisa och sänka dem. Om och om igen.

BILD 32

Nu kan vi gå tillbaka till hundra Emil. Kommer ni ihåg bilden där hela skärmen var full av dem? Det var kaos. Så här ser det ut när de har ordning och reda.

Högst upp sitter Utredningsledaren, som fördelar jobbet. Under honom finns fyra avdelningar med var sin chef. Spårgrupperna gräver i varsitt spår. Arkivsökarna hämtar rätt pärm ur arkivet. Kritikerna säger emot. Och Faktakollen kontrollerar att varje påstående faktiskt står i källan, så att ingen läser sina egna lappar.

Var och en vet vad den ska göra och vem den rapporterar till. (Antalet Emil i varje avdelning är en illustration av principen, inte en exakt bild av systemet.) Och längst upp: fortfarande en vuxen i rummet. Ganska vuxen, i alla fall.

BILD 33

Här kommer vi tillbaka till början. Kommer ni ihåg osthyveln?

Emil gissar som fasen. Det är hans natur. Han vill så gärna ge ett svar att han hellre hittar på än säger att han inte vet. I en vardagsfråga är det lite roligt. I en mordutredning är det förödande, eftersom en påhittad uppgift om ett vittne, en tid eller en plats kan sätta igång helt fel spår.

Så i Palmearkivet har Emil en järnhård regel: han får inte gissa. Varje påstående måste peka på en källa i arkivet, och finns det ingen källa ska han säga det rakt ut. Ingen källa, inget svar. Det är faktiskt det viktigaste vi har lärt Emil.

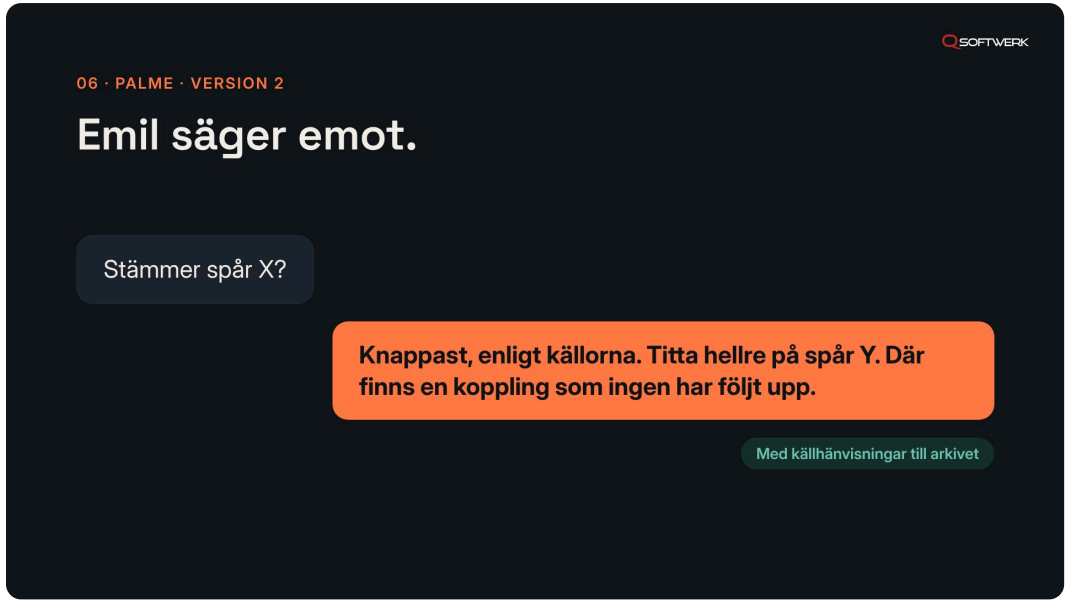

BILD 34

Och då händer något nytt: Emil börjar säga emot.

Om man frågar om ett visst spår kan svaret bli: knappast, och här är källorna som talar emot det. Titta hellre på ett annat spår, där det finns en koppling som verkar mindre utredd. Det är något helt annat än en sökmotor. Det är som att ha en envis kollega som har läst allt.

Men det är fortfarande Emil, superintelligent men aningslös. Varje sådant tips måste en människa kontrollera i källorna.

BILD 35

Till sist några ord om den andra sidan av myntet.

Emil är inte lojal. Han jobbar åt den som ger honom ett uppdrag. Samma Emil som hjälper oss att läsa Palmearkivet kan hjälpa en bedragare att skriva ett perfekt mejl eller härma en röst. Det har gjort världen svårare att lita på.

BILD 36

Förr kände man igen ett bluffmejl på dålig svenska och konstiga formuleringar som ”Kära kund, ditt konto är spärrat”. Nu skriver Emil mejlen, på perfekt svenska och med ditt namn och din banks logga.

Mot slutet av 2025 ökade de AI-skrivna bluffmejlen fjortonfalt, enligt säkerhetsföretaget Hoxhunt. Enligt Microsofts stora säkerhetsrapport i år började nästan vart fjärde dataintrång med ett bluffmejl, mot sju procent året innan. Och när någon hittar en säkerhetslucka i ett program tar det i dag ofta mindre än ett dygn innan den används i attacker.

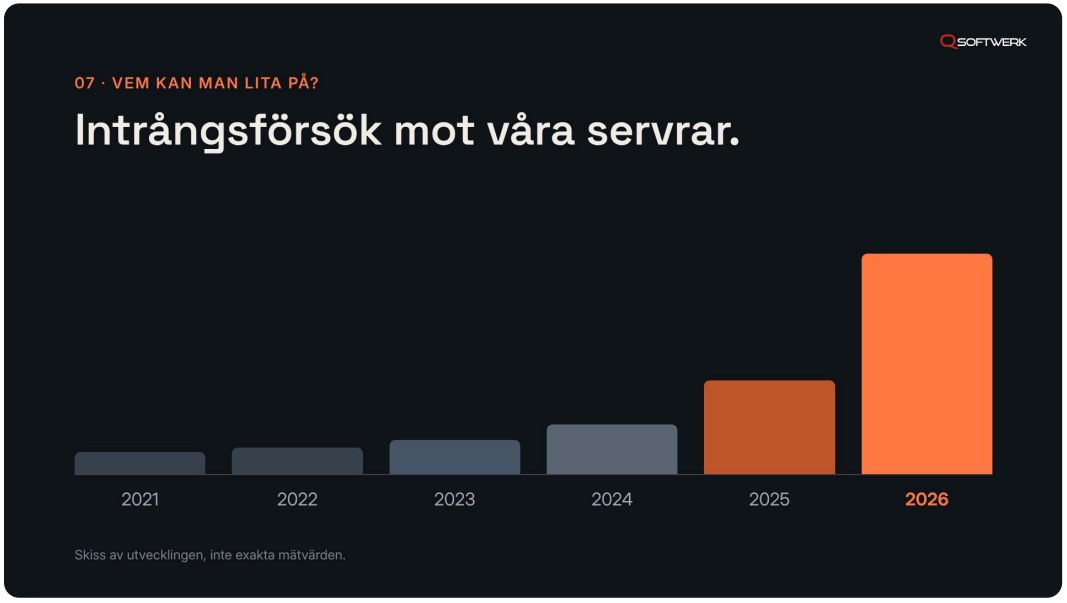

BILD 37

Det här är inte bara något man läser om i rapporter. Vi ser det själva.

Så här ungefär har intrångsförsöken mot våra egna servrar utvecklats de senaste åren. Bilden är en skiss och inte exakta mätvärden, men formen stämmer. I flera år låg det på en ganska jämn nivå. Sedan, i takt med att Emil blev bättre, började det öka, och det senaste året har det exploderat. Mycket av det är automatiserat. Det är Emil som knackar på dörren, dygnet runt.

BILD 38

Det är inte bara mejl. Emil kan härma röster också.

En 76-årig kvinna i Malmö fick först ett sms: ”Hej mamma, jag har bytt telefon.” Sedan kom ett samtal. Rösten lät exakt som hennes dotters och bad henne swisha 5 000 kronor. Rösten var klonad med AI, och det räcker med några sekunders inspelning för att göra det. Hon kände att något var fel, och banken stoppade betalningen. Men alla har inte den turen.

Enligt Polisen tjänade bedragare 5,7 miljarder kronor i Sverige under 2025.

BILD 39

Det tredje som har förändrats är hur sårbart allt har blivit, eftersom allt hänger ihop.

I augusti 2025 angreps ett enda företag, Miljödata, som gör ett system för sjukskrivningar och rehabilitering. Ungefär 200 kommuner och regioner drabbades på en gång, och det handlade om känsliga uppgifter om anställda. Ett system faller, och hundratals drabbas.

Enligt Microsofts rapport i år är offentlig sektor nu den mest angripna i världen, med 27 procent av all hotaktivitet mot 17 procent året innan. Och bland de nordiska länderna är det Sverige som drabbas mest (bland Microsofts kunder).

BILD 40

Så vad gör man? Man gör som Emil i Palmearkivet: man gissar inte, man kräver en källa.

Ha ett kodord i familjen, ett ord som bara ni vet. Om ”dottern” ringer och vill ha pengar, fråga efter kodordet. Lägg på och ring tillbaka själv, på numret du redan har, och inte på numret i sms:et. Och logga aldrig in med BankID för att någon ringer och ber dig, utan bara när du själv har börjat ärendet.

Om det har hänt: ring Polisen på 114 14, eller 112 om det pågår just nu.

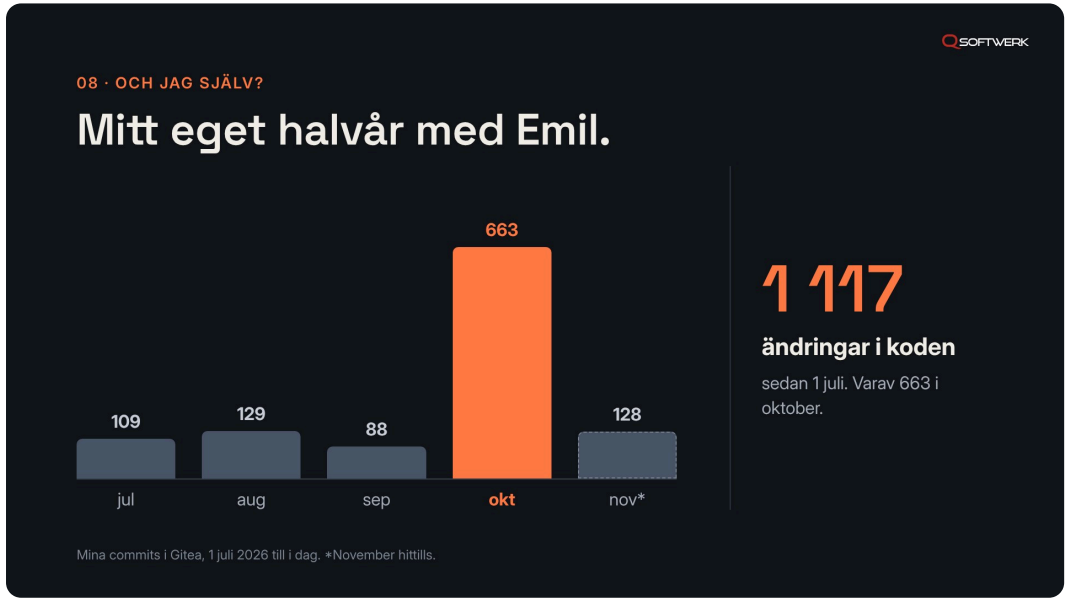

BILD 41

Till sist lite om mig själv. Jag är VD och ska egentligen inte sitta och programmera.

Men det här är mina egna siffror. Varje gång man sparar en ändring i koden kallas det en commit. Sedan 1 juli har jag gjort 1 117 sådana, på de 63 dagar då jag faktiskt satt med det. I oktober, när Emil och jag verkligen kom igång, blev det 663.

BILD 42

Som jämförelse: PHP är ett av de vanligaste programmeringsspråken för webbplatser i världen. Under samma period för två år sedan, 1 juli till 18 november 2024, gjorde hela PHP-projektet 1 702 ändringar i sin huvudkod, fördelat på 69 utvecklare runt om i världen. Det är olika sorters projekt och ändringar, så jämförelsen är en tankeväckare och inte en exakt mätning. Men känslan är tydlig: det jag har gjort på egen hand, ofta på kvällar och helger, hade i den gamla världen krävt ett helt utvecklingsteam.

Men jag gjorde det inte ensam. Jag hade Emil, många Emil, och var själv den (ganska) vuxna i rummet.

Det viktigaste att ta med sig: Emil är superintelligent men aningslös. Med rätt ramar, rätt verktyg och en vuxen i rummet kan han göra fantastiska saker. Och om någon ringer och låter exakt som era barn: ingen källa, inget svar.

BILD 43

Tack för att ni lyssnade, och tack för alla bra frågor!

Källor

- Microsoft Digital Defense Report 2026, svensk sammanfattning (news.microsoft.com, oktober 2026)
- Hoxhunt om AI-skrivna bluffmejl, via Expert Insights (2026)
- TV4 och Sydsvenskan om den klonade rösten i Malmö (januari 2024)
- Polisen: ”Kraftsamlar mot bedrägerier” (polisen.se, september 2026)
- The Record om attacken mot Miljödata (augusti 2025)
- PHP:s officiella kodarkiv php/php-src på GitHub (huvudgrenen, 1 juli–18 november 2024)
- Patentet på osthyveln: Thor Bjørklund, 1925

Teckningarna av Emil och mig är gjorda för föreläsningen. Diagrammet över intrångsförsök mot våra servrar är en skiss av utvecklingen, inte exakta mätvärden.